

Tabiiy fanlar

II qism

3

novda

Y. V. Malikova

Tabiiy fanlar

3-sinf

II qism

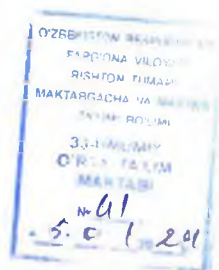
Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun darslik

Ta'limni rivojlantirish markazi huzuridagi
Ilmiy-metodik kengash tomonidan tavsiya etilgan

novda
education

Toshkent – 2023

UO'K: 5(075.3)

KBK 2ya72

M 22

Malikova Y. V.

Tabiiy fanlar. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 3-sinfi uchun darslik, 2-qism
Y. V. Malikova. – Toshkent. "Novda Edutainment", 2023. – 120 b.

Taqrizchilar:

- N. M. Usmanova** – MMTV tasarrufidagi PMTIDUMning oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi;
- O. Sh. Yevstavyeva** – MMTV tasarrufidagi PMTIDUMning 1-toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Shartli belgilar

O'ylang!

**Daftarda
ishlang**

**Guruh bo'lib
ishlang**

**Ijodiy
topshiriq**

**Uy
vazifasi**

Assalomu alaykum!

Siz allaqachon o'z ona yurtigingizning tabiati haqida ko'p narsalarni bilasiz. Bu yerda qanday hayvonlar yashashi, qanday o'simliklar o'sishi va qanday tabiat hodisalari sodir bo'lishi ham sizga tanish. "Tabiiy fanlar" darsligining ikkinchi qismida endi siz turli xil tabiat hodisalari nima sababdan sodir bo'lishini bilib olasiz. Nega kunduzi yorqin? Nima uchun biz dunyoni rang-barang ko'ramiz? Nima uchun Quyosh bizga nafaqat yorug'lik, balki issiqlik ham beradi? Tabiatda qanday moddalar mavjud va ular qanday ishlatiladi? Bu savollarning barchasiga va yana ko'plab savollarga siz ushbu kitobdan javob topasiz.

Tabiiy boyliklar

Yer yuzasi

Zilzilalar

Yerning suv resurslari

Cho'llar va ularning boyliklari

O'rmonlar va ularning boyliklari

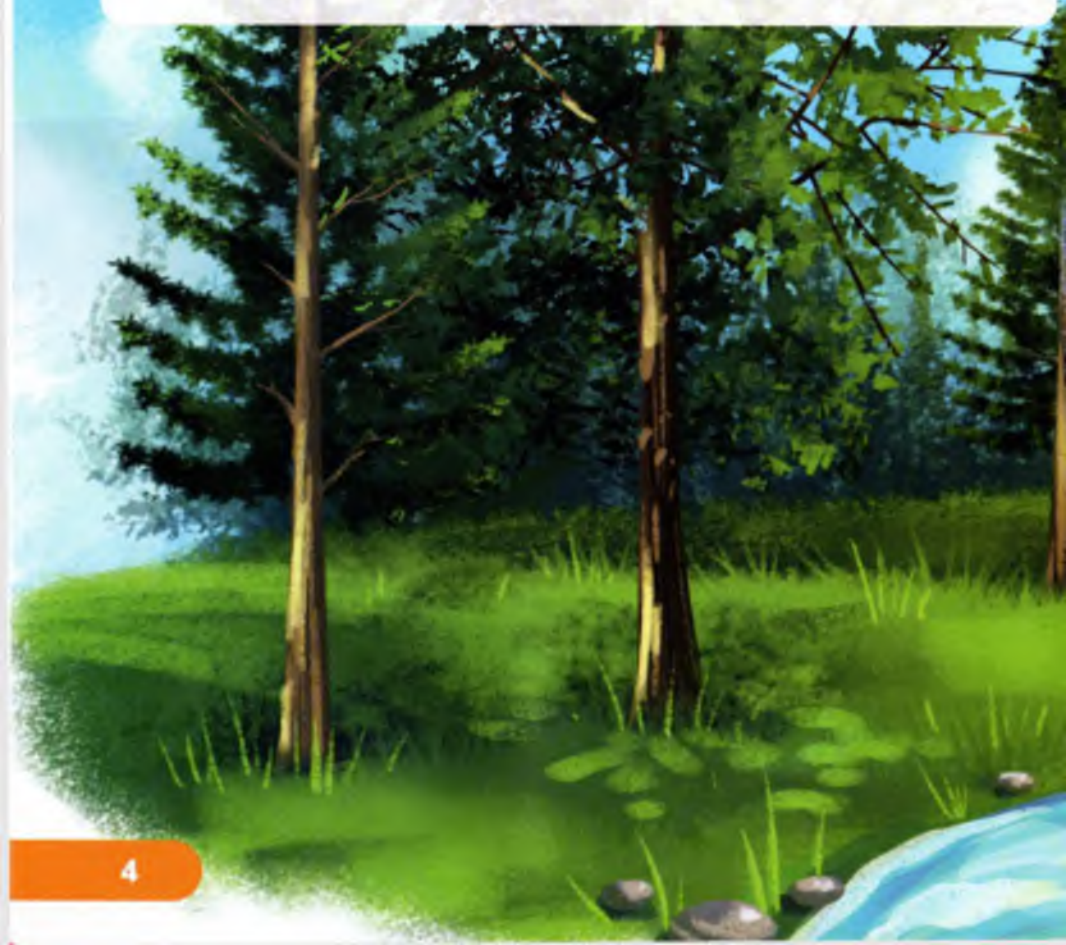
Tog'lar va ularning boyliklari

Moddalar

Moddalarning aralashmalari

Organik va noorganik moddalar

Tabiiy resurslarni qanday saqlash kerak?

1. Yer yuzasi

Globus va Yer sharini taqqoslang. Ularda qanday umumiylik bor? Ular bir-biridan nimasi bilan farq qiladi?

Qadim zamonlardan beri odamlar Yer yuzi bo'ylab sayohat qilishgan. Sayohat paytida ular Yer yuzasi bir xil emasligini, uning ayrim joylari tekisliklardan, ba'zi joylari esa tepaliklar, tog'lar va chuqur daralardan iborat ekanligini payqashgan. Vaqtlar o'tib, sayohatchilar Yerning barcha past-baland joylarini xaritaga tushirishgan.

Globus – bu Yer sharining modeli bo'lib, unda butun Yer yuzasi tasvirlangan. Globus silliq ko'rinishda bo'lganligi uchun Yer yuzidagi barcha notekisliklar unda turli xil ranglar bilan aks ettirilgan.

Globusni o'rganing. Quruqlikning qaysi qismlarini bilasiz? Ularni daftaringizga yozing.

2. Relyef

Yer yuzasidagi barcha notekisliklar **relyef** deb ataladi. Relyef shaklini o'rganing. Ularni tavsiflab bering. Ular bir-biridan nimasi bilan farq qiladi? Ulardan qaysilarini uchratgansiz?

Tekisliklar

Tog'lar

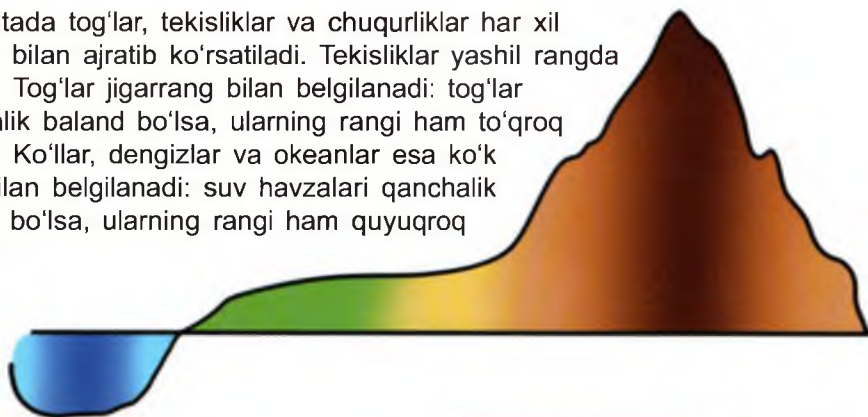
Chuqurliklar

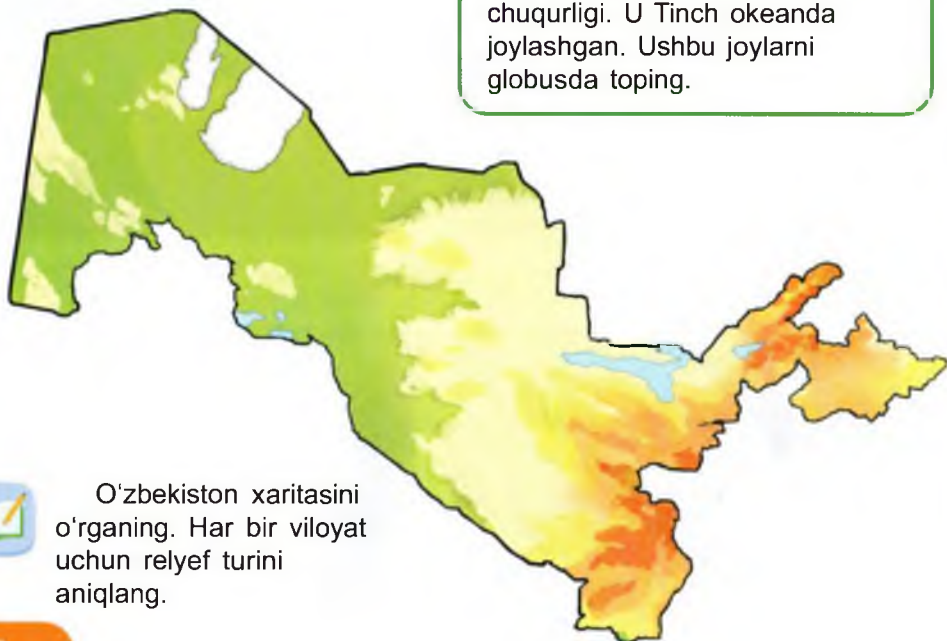
3. Xaritada relyefning tasviri

Xaritada tog'lar, tekisliklar va chuqurliklar har xil ranglar bilan ajratib ko'rsatiladi. Tekisliklar yashil rangda bo'ladi. Tog'lar jigarrang bilan belgilanadi: tog'lar qanchalik baland bo'lsa, ularning rangi ham to'qroq bo'ladi. Ko'llar, dengizlar va okeanlar esa ko'k rang bilan belgilanadi: suv havzalari qanchalik chuqur bo'lsa, ularning rangi ham quyuqroq bo'ladi.

Bilasizmi?

Dunyodagi eng baland tog' – bu Everest (Jomolungma) tog'i. U Yevrosiyo qit'asida joylashgan. Eng chuqur joy esa Mariana chuqurligi. U Tinch okeanda joylashgan. Ushbu joylarni globusda toping.

O'zbekiston xaritasini o'rganing. Har bir viloyat uchun relyef turini aniqlang.

4. Landshaft

Odatda, joylarni tavsiflashda "landshaft" so'zi ishlatiladi. **Landshaft** – bu qoyalar, daraxtlar, tuproq, ko'llar, daryolar, o'simlik va hayvonot dunyosi, atmosfera kabi Yerning barcha elementlari joylashgan hudud turi.

Landshaftning 2 xil turi mavjud: tabiiy va inson tomonidan yaratilgan.

Tabiiy

Inson tomonidan yaratilgan

O'z hududingizdagi landshaftni daftaringizga chizing. Joyning turini yozing.

Sindoshlaringiz bilan birgalikda "Landshaft turlari" mavzusida taqdimot tayyorlang.

Mundarija

Yer yuzasi	6
Zilzilalar	10
Yerning suv resurslari.....	14
Cho'llar va ularning boyliklari.....	18
O'rmonlar va ularning boyliklari	22
Tog'lar va ularning boyliklari	26
Moddalar	30
Moddalarning aralashmalari	34
Organik va noorganik moddalar	38
Tabiiy resurslarni qanday saqlash kerak?	42
Energiya va uning turlari.....	48
Energiya o'zgarishlari	51
Elektr nuri nima?	54
Biz nima uchun ko'ramiz?.....	57
Tovush nima?.....	60
Eshitish kimga kerak?	63
Nur va tovush. Qo'shimcha savollar	66
Harakat.....	72
Yo'lni qanday o'lchash mumkin?.....	75
Harakat va tezlik.....	78
Massa nima?	81
Issiq va sovuq	84
Inson tanasi	87
Skelet va mushaklar.....	91
Ovqat hazm qilish.....	95
Qon aylanish tizimi	98
Gigiyena	102
Kun tartibi.....	106
Takrorlash.....	110
Tadqiqot loyihasi	116

veb-saytimiz: Zokirjon.com

Zokirjon.com veb-sayti orqali o'zingiz uchun kerakli ma'lumotlarni yuklab oling.

Zokirjon Admin bilan

90-530-68-66, 91-397-77-37 nomerga

murojaat qilishingiz, shu nomerdagi telegram orqali bog'lanishingiz nza456 yoki nza445 izlab telegramdan yozishingiz so'raladi.

Telegramda murojaatingizga o'z vaqtida javob beriladi

3-sinf tabiiy fanlar II qism kitobini to'liq holda olish uchun telegramdan yozing.

Telegram kanalimiz:

[@Maktablar_uchun_hujjatlar](https://t.me/@Maktablar_uchun_hujjatlar)

DIQQAT!!!

Bu hujjatni hech kimga tarqatmaslik sharti bilan olishingiz mumkin.

Sizga bu **OMONAT** qilib beriladi.

To'liq holda olganingizdan so'ng:

Faqat o'zingiz uchun foydalaning.

Hech kimga bermang hattoki eng yaqin insoningizga ham.

Internet veb-saytlarga joylamang.

Telegram orqali kanal va gruppalarga tarqatmang.

OMONATGA HIYONAT

QILMANG.